

Вілен ГОРСЬКИЙ

“ПІД СИГНАТУРОЮ СОФІЇ”

Масштабність внеску С.Б. Кримського до сукупного здобутку українських філософів вимірюється не лише глибиною й оригінальністю ідей, ним обґрунтованих, а й безпосередньою дотичністю їх до широкого кола галузей, що утворюють багатоманітну структуру сучасного філософського знання. Я – історик філософії. І для мене особливої ваги набирає та частина творчості С.Б. Кримського, якою він безпосередньо долучається до моїх зусиль і моїх колег, спрямованих до вирішення актуальних проблем історико-філософської науки взагалі, історико-філософського українознавства зокрема. Це – досить значний пласт у різнобарв’ї тем, досліджуваних С.Б. Кримським.

Починаючи із найраніших публікацій, присвячених М. Гулаку, досліджень філософії мови О. Потебні, цілої низки доповідей, статей і монографій (у співавторстві з М. Поповичем та І. Драчем), яким належить помітне місце в сучасному сквородинознавстві тощо, – все це в сукупності своїй виразно вимальовує портрет С.Б. Кримського, як значного представника історії вітчизняної філософської думки. До цієї сфери безпосередньо дотичні й праці присвячені філософському осмисленню давньоруської культури. Власне стосунки Кримського як знавця культури Київської Русі із представниками історико-філософської науки склались неоднозначно.

Для С.Б. Кримського тема духовності Київської Русі з перших кроків його свідомого життя й понині має виразне сенсобуттєве значення.

Нещодавно, під час однієї із зустрічей, мені довелось почути від Кримського зізнання, що ще в роки навчання в школі він, тікаючи з уроків, рятувався від занудної шкільної муштри в залах Київських музеїв, а чи не найулюбленішим місцем, де провадив свій час юний Сергій Кримський, був собор Св. Софії. Так він намагався вгамувати нестримну прагу до оволодіння мовою давньоруської культури, якою була написана Книга його рідного міста, що від давніх–давен шанується як центр духовності східнослов’янського світу. З тієї пори

і понині кожен, кому доводилось разом із С.Б. Кримським пройти вулицями Києва, відвідати його численні храми назавжди закарбував у своєму серці образ Кримського як глибокого знавця рідного міста, його культури. Таких було немало. Бодай до їх числа належали й ми представники “історико-філософського цеху” Інституту філософії, що становили невідмінну частину захоплених яскравою оповіддю знавця підчас численних екскурсій, що залюбки провадив для всіх бажаючих С.Б. Кримський.

І все ж, тривалий час Кримський – знавець давньоруської культури існував десь осторонь тих, хто вважався представником історико-філософської науки. Згідно з пануючим до 60–80-х років минулого століття, а подекуди й понині збереженому уявленню функція історика філософії зводилась до опису і перекладу на сучасну філософську мову тих систем і теорій визначних професіоналів – філософів минулого, яких варто долучити до діалогу з приводу розв’язання актуальних проблем, що їх вирішує сучасне філософське знання. Щодо східнослов’янської філософії відлік персонажів минулого, гідних для такого діалогу починався іменами Г. Сковороди, М. Ломоносова, Ф. Скорини. Попередні віки, оскільки тоді східнослов’янська культура не знала професійних філософів, які б репрезентували своє бачення сенсобуттєвих проблем у вигляді певних завершених філософських систем, втрачали будь-який інтерес для історика філософії як доба “невігластва” (Г. Шпет).

Історикам філософії ще належало усвідомити, що поряд з тією важливою місією, яку вони виконують, не менш відповідальними є завдання, що потребують свого вирішення з огляду осмислення історії культури. Адже для будь-якого типу культури певної нації, певної епохи філософія утворює той духовний стрижень, що об’єднує в певну цілісність багатоманіття витворів культури, і починати вивчення історії філософії певної культури слід не з аналізу цілісних систем і філософських теорій, а, як підкреслював С. Аверинцев, “з гори течії”, там де ледь помітним струмком зароджується філософська ідея, якій належить ще пройти довгий шлях аж поки вона визріє у вигляді певної теоретично обґрунтованої філософської доктрини.

С. Аверинцев якось влучно зазначив, що гуманітаристика теж має свою “вищу математику”, що оперує “нескінченно малими” величинами.

Для нашої вітчизняної історії філософії шар таких “нескінченно малих” утворюють сформульовані давньоруськими любомудрами

ідеї, що в сукупності своїй складають філософськи значимі компоненти культури Київської Русі. Пізнання цих “нескінченно малих” величин – вкрай важливе, оскільки вони закладали ґрунт подальшої традиції вітчизняного філософування. Саме з тієї пори, як у середовищі наших істориків філософії щойно викладені міркування одержали своє визнання, змінився наш погляд на С.Б. Кримського як знавця давньоруської культури. Ми перестали сприймати його лише очима зацікавлених екскурсантів. Натомість, його бачення світу Давньої Русі набрало для нас значення “вищої математики” історико-філософської науки, що потребує свого глибокого професійного осмислення. Якщо із цієї точки зору здійснити спробу резюмувати значення його доробку, то передусім воно полягає в обґрунтуванні “софійної природи” способу мислення давньоруських любовудрів.

Відзначаючи особливість розуміння ідеї “софійності”, С.Б. Кримський у статті “Софійні символи буття” пише: “Софія позначає єдність Творця, творіння і тварі (створеного). Тому речі, при всій своїй утилітарності, споживальності, здатності утворення матеріальної сфери, розглядались водночас як ознаменування духовного задуму буття, як сигнал вищих сенсів. Приєднання до цих сенсів виявляється “радісним дійством”, бо характеризує не тільки як предмети вжитку, потреби та складові життєвого процесу, а як знаки спілкування, як буття в його алегоричній виразності”. (“Наукові записки НаУКМА”, 2002р., т. 20. с.7)

Саме ця ідея, зроджена в античності, суттєво трансформована і розвинена у християнстві обумовлювала особливості філософського бачення давньоруських любовудрів.

Притаманна їм антропологічно – екзистенційна редукція знання, що надає виключного значення проблемі людини та її історії, специфічна “етизація” знання, що вела до заломлення погляду на будь-яке явище світу крізь призму глобального конфлікту добра і зла, становить характерну особливість “софійного” стилю мислення, який, починаючи від доби Давньої Русі й понині визначає специфіку розвитку філософії східнослов’янських народів.

Одну зі своїх численних публікацій присвячених Києву С.Б. Кримський назвав “Під сигнатурою Софії”. Гадаю, що цей символічний образ не лише адекватно передає духовне спрямування культури, центром якої був Київ. Воно визначає ідейний стрижень, який об’єднує багатоманіття творчого здобутку ювіляра.